

วิจารณ์และแนะนำหนังสือ

ปราโมทย์ ประสาทกุล, ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2522. 188 หน้า.

ในปัจจุบันวิชาประชากรศาสตร์ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการศึกษา แต่ตำราและเอกสารที่ให้ความรู้ทางด้านนี้ ส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศ ดร. ปราโมทย์ ประสาทกุล แห่งสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล จึงได้นำเอาแนวความคิดทางด้านประชากรศาสตร์ 5 แนว ของนักวิชาการชาวตะวันตกมาแปลลงในหนังสือเล่มนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นแนวความคิดที่น่าสนใจและจะให้ความรู้เกี่ยวกับประชากรศาสตร์ได้อย่างกว้างขวาง

แนวความคิดทางประชากรศาสตร์ที่แปลไว้ในหนังสือเล่มนี้ได้แก่

(1) ทฤษฎีแห่งการเปลี่ยนแปลงและการตอบสนองในประวัติศาสตร์ประชากรยุคใหม่ (The theory of Change and Response in Modern Demographic History) ของ คิงส์ลีย์ เดวิส (Kingsley Davis) เดวิส เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นไปในลักษณะที่แข็งสะท้อนกลับ คือการเปลี่ยนแปลงประชากรจะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบทางสังคมอื่น ๆ ในระบบสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางสังคมเหล่านั้นจะย้อนกลับมามีผลกระทบต่อองค์ประกอบทางประชากรที่เริ่มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น และในลักษณะเชิงพฤติกรรม คือการเปลี่ยนแปลงทางประชากรเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของมนุษย์ เดวิสชี้ว่า โดยมากสังคมต่าง ๆ จะเลือกเอาวิธีการควบคุมประชากรหลาย ๆ วิธีพร้อมกันไป เขาได้อภิปรายถึงวิธีการ 6 วิธีที่ได้รับการนำมาใช้ในญี่ปุ่น และในยุโรปตะวันตก ได้แก่การทำแท้ง การใช้วิธีคุมกำเนิด การทำหมัน การย้ายถิ่น การเลื่อนอายุการแต่งงาน และการครองโสดอย่างถาวร เดวิสได้อธิบายไว้อย่างกว้างขวางชัดเจนถึงว่า อะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่กำหนดการเลือกใช้วิธีการควบคุมประชากรเหล่านั้น

แนวความคิดที่ 2 คือ “ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากรในฐานะเป็นทฤษฎีประชากรทั่วไป” (Transition Theory as General Population Theory) ของ โคนาลด์ โอ โคว์กิลล์ (Donald O. Cowgill) โคว์กิลล์ได้นำเอาทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (The Demographic Transition Theory) ซึ่งมีผู้เสนอไว้ก่อนแล้วมาทำการวิเคราะห์อย่างละเอียด โดยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงประชากร ในขั้นแรกอัตราการตายจะค่อย ๆ ลดลง ต่อมาอัตราเกิดก็ลดลงบ้าง ขั้นตอนนี้อัตราตายได้ลดลงก่อนแล้วอัตราเกิดลดลงตามมาเช่นนี้เรียกว่าเป็นขั้นตอนแห่งการเปลี่ยนแปลงมาสู่สภาพสมดุลงอกครั้ง เมื่ออัตราเกิดและอัตราตายต่างอยู่ในระดับต่ำซึ่งมีผลทำให้ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้าหรือไม่เพิ่มเลย โคว์กิลล์ ได้พยายามเสนอหลักการสำคัญที่เป็นสาระของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากรที่มีทั้งเกี่ยวข้องกับเฉพาะตัวแปรทางประชากรศาสตร์ และที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมด้วย

แนวความคิดที่ 3 คือ “สังคมวิทยาแห่งการเจริญพันธุ์ของมนุษย์” (The Sociology of Human Fertility) ของโรนาลด์ ฟรีดแมน (Ronald Freedman) ในเรื่องนี้ฟรีดแมน ได้พิจารณาภาวะเจริญพันธุ์อย่างละเอียดถี่ถ้วนในแง่การวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา และได้ทำการรวบรวมเอาความรู้ทางสังคมวิทยาในส่วนที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์จำนวนมากมาไว้ด้วยกัน แล้วสร้างเป็นแบบจำลองและตั้งข้อสมมุติฐานขึ้น

แนวความคิดที่ 4 คือ “การเปลี่ยนแปลงทางระบาดวิทยา : ทฤษฎีทางระบาดวิทยาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงประชากร (The Epidemiological Transition : A Theory of the Epidemiology of Population Change) ของ แอปเตล ออมราน (Abdel Omran) ออมรานได้จำแนกรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางระบาดวิทยาออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภท แล้วนำประเภทของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไปอธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงประชากร

แนวความคิดสุดท้ายในเล่มนี้คือ “ทฤษฎีการย้ายถิ่น” (A Theory of Migration) ของเอฟเวอริทท์ เอส. ลี (Everett S. Lee) ลี ได้อธิบายถึงคำจำกัดความของการย้ายถิ่น บ้างชี้

และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่น นอกจากนั้น ลี ยังได้วางข้อสมมุติฐานซึ่งอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานชิ้นแรกของโครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษากันประชากรศาสตร์ ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ เป็นหนังสือที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับนิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทางก้านประชากรศาสตร์ที่จะใช้อ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และใช้อ้างอิงในหลักทฤษฎีเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

มณีนันท์ เกิดแสงจันทร์